

Veli-Matti Taskila
asiantuntija
Suomen ammattikorkeakouluopiskelijakuntien liitto SAMOK ry.
etunimi.sukunimi@samok.fi

AMMATTIKORKEAKOULUOPINTOJEN HARJOITTELU OPISKELIJAN SILMIN

"Harjoittelun tavoitteena on perehdyttää opiskelija ohjatusti erityisesti ammattiopintojen kannalta keskeisiin käytännön työtehtäviin sekä tietojen ja taitojen soveltamiseen työelämässä." Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista 15.5.2003/352, 7 §, 4. mom.

Ammattikorkeakouluopinnot mielletään yleensä käytännönläheisemmiksi kuin opinnot yliopistossa. Harjoittelulla on tässä keskeinen merkitys, sillä se yhdistää teorian käytäntöön. Eräs ammattikorkeakoulussa opiskellut ystäväni kertoi ymmärtäneensä luennoilla opitun suhteen alan käytäntöihin vasta harjoittelupaikalla. Tämä on varmasti edelleen yleinen kokemus opiskelijoiden keskuudessa, vaikka projekteihin yhdistetyt opinnot ovatkin viime aikoina lähentäneet opiskelua työelämään. Eritoten ylioppilasohjalta ammattikorkeakouluun tulleille harjoittelu voi olla ensimmäinen kosketus alansa työelämään. Siksi olisikin tärkeää, että harjoittelu toteutettaisiin yhtä laadukkaasti kuin muukin opetus ammattikorkeakoulussa.

Ideaalinen harjoittelun toteutus

Ideaalimaailmassa harjoittelu toteutuisi osapuulleen seuraavasti. Harjoittelun ohjaus on aktiivista sekä ammattikorkeakoulun että työpaikan suunnalta. Ohjauksella varmistetaan se, että opiskelija saa harjoittelustaan mahdollisimman paljon irti ja saa monipuolisen kokonaiskuvan alastaan. Ammattikorkeakoulu on varmistanut etukäteen, että harjoittelupaikka ja siellä suoritettavat tehtävät vastaavat harjoittelulle asetettuja tavoitteita. Harjoittelusta ei välttämättä makseta palkkaa, mutta palkan maksamiselle ei ole myöskään esteitä. Opiskelija tulee tarpeen vaatiessa toimeen harjoittelun aikana myös pelkällä opintotuella. Opiskelija pystyy vuoden aikana harjoittelun lisäksi olemaan palkallisissa kesätöissä niin halutessaan. Työnantajat eivät käytä harjoittelijoita palkallisen työvoiman korvikkeena, vaan kantavat vastuunsa alansa opiskelijoista. Samalla he näkevät harjoittelijat myös mahdollisina tulevinä työntekijöinä. Harjoittelusta on todellista hyötyä työllistymisessä ja harjoittelu tukee muun muassa ammatillisen kasvun kautta opintoja.

Todellisuus

Valitettavasti harjoittelun toteutuminen eroaa ideaalitulosta reippaasti. Keski-Pohjanmaan ammattikorkeakoulun vastikään julkaisemassa Työelämäyhteydet ammattikorkeakouluissa 2008 -raportissa tuodaan esiin muun muassa harjoittelun nykytilaa. Käyttämäni raportin opiskelijaosuuteen oli vastaajia 25 ammattikorkeakoulusta.

Ohjattu (?) harjoittelu

Noin 45 % opiskelijoista oli raportin mukaan sitä mieltä, että ammattikorkeakoulu/koulutusohjelma oli osallistunut tarpeeksi harjoittelun ohjaukseen. Työelämän edustajien ohjaukseen oltiin hieman tyytyväisempiä, noin puolet vastanneista oli sitä mieltä, että työelämän edustajat ovat osallistuneet riittävästi harjoittelun ohjaukseen. Nämä lukemat ovat jyrkässä ristiriidassa sekä ammattikorkeakouluopintojen työelämäläheisen identiteetin että ammattikorkeakouluasetuksen kanssa.

Alakohtaiset erot nousevat tässä kohdassa selvästi esiin. Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala on panostanut harjoitteluun ja sen ohjaukseen jo pitkään. Se näkyi myös vastauksissa. Yli 60 % alan opiskelijoista oli sitä mieltä, että ammattikorkeakoulu/koulutusohjelma oli osallistunut riittävästi ohjaukseen. Toiseksi parhaaksi pääsi humanistinen ja kasvatusala (yli puolet). Huonoimmat tulokset tulivat tekniikan ja liikenteen alalta (33 %). Tässä on siis selvästi parannettavaa kaikilla, sillä en pitäisi sosiaali- ja terveysalankaan tulosta erityisen mairittelevana.

Sosiaali-, terveys- ja liikunta-alalla myös työelämä osallistuu hyvin harjoittelun ohjaukseen. Noin 70 % opiskelijoista oli sitä mieltä, että työelämän edustaja oli riittävästi osallistunut harjoittelun ohjaukseen. Jumbosijaa tässä pitivät tekniikan ja liikenteen ala (40 %) ja matkailu-, ravitsemis- ja talousala (35 %).

Ohjauksen puutteesta voidaan ajatella johtuvan ainakin seuraavia asioita. Harjoittelu ei vastaa sille asetettuja tavoitteita ja usein harjoittelijoita käytetään palkallisen työvoiman korvikkeena. Ammattikorkeakoululain mukaan ammattikorkeakoulu itse vastaa tarjoamansa koulutuksen laadusta ja siten toki harjoittelu voidaan toteuttaa kunkin ammattikorkeakoulun haluamalla tavalla. Opiskelijan kannalta on kuitenkin väärin, että harjoittelun tasosta ei pidetä tiukemmin kiinni ja hän joutuu suorittamaan harjoittelua sen tavoitteisiin huonosti vastaavaan työpaikkaan (puoli)-ilmaisena työvoimana.

En yritä väittää, etteikö opiskelijoidenkin tulisi katsoa itseensä. Opiskelijalle on valitettavan usein hyvää harjoittelukokemusta tärkeämpää saada palkkaa harjoittelusta. Tämä on toki ymmärrettävää opintotuen tason huomioon ottaen.

Muuta harjoittelun toteutuksesta

Harjoittelun ohjaus on tärkeää senkin takia, että siinä voi korostaa harjoittelupaikan tärkeyttä tulevaisuuden työllistymiselle. Osana tätä ongelmavyöhykettä on se, että harjoittelu toteutetaan valitettavan usein kesälomalla, jolloin opiskelija muutoin olisi kesätöissä. Harjoittelu on näin toimivilla aloilla "pakko" tehdä palkallisena.

Harjoittelun toteuttaminen kesälomalla saattaa osoittaa väljyyttä lukuvuoden suunnittelussa. Tässä yhteydessä voidaan vedota kyseisen alan perinteisiin. On toki aloja, joilla harjoittelun toteuttaminen kesällä on käytännössä pakollista, kuten luonnonvara-ala. Jos kuitenkin opiskelija opiskelee koko vuoden, hänen tulisi saada tästä kuluttamaansa aikaa vastaava määrä opintopisteitä. Tämä tarkoittaisi käytännössä, että koko lukuvuoden opintojen lisäksi (60 opintopistettä) kesällä harjoittelun suorittava opiskelija saisi kokoon ainakin 25 opintopistettä lisää, siis yhteensä vähintään 85 opintopistettä. Tämä ei välttämättä sovi ammattikorkeakouluille, koska niiden rahoitus perustuu suurelta osin opiskelijan läsnäoloon. Joten on ehkä varsin luonnollista, että opinnot suunnitellaan väljemmiksi kuin olisi tarpeellista. Tässä rytykässä opiskelija on häviävänä osapuolena, joko kesätöiden palkkatulot jäävät saamatta tai opiskelija voisi todellisuudessa valmistua suunniteltua aikaisemmin.

Näin taloudellisen taantuman aikana harjoittelupaikat ovat valitettavasti tavallistakin hankalampia löytää. Ammattikorkeakoulut mainostavat koulutustaan työelämälähtöiseksi ja -läheiseksi ja varmasti se onkin. Opiskelijoilta saamamme palautteen perusteella harvempi ammattikorkeakoulu käyttää työelämäyhteyksiään hyväksi hankkimalla harjoittelupaikkoja opiskelijoille. Tätä perustellaan resurssipulalla ja siitä toki on varmasti osaltaan kyse. Toisaalta esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla harjoitteluyhteistyö on sen verran vakiintunutta, että paikkojen hankkimisen eteen ei tarvitse erityisesti nähdä vaivaa. En usko, että muillakaan aloilla kovasti enemmän tarvitsisi ponnistella harjoittelupaikkojen löytämiseksi.

Sosiaali- ja terveysalalla harjoittelupaikkojen valmiista sopimisesta seuraa myös huonoja puolia. Jos opiskelija haluaa mennä harjoittelemaan muualle kuin vakiintuneiden yhteistyökumppaneiden piiriin, vastaus on usein kielteinen. Tätä perustellaan muun muassa sillä, ettei kyetä varmistamaan harjoittelun laatua yms.

Tämä on osaltaan varmasti totta. Toinen syy voi olla, että ammattikorkeakoulujen maksamat harjoittelumaksut rajoittavat harjoittelupaikkojen valintaa.

Kirjoitin aiemmin, että harjoittelusta ei tarvitse maksaa palkkaa välttämättä, joten tämä sinänsä ei ole ongelma. Sen sijaan vaikeuksiin joutuvat ne opiskelijat, jotka opiskelevat sellaisessa koulutusohjelmassa tai suuntautumisvaihtoehdossa, jonka harjoittelupaikat eivät sijaitse opiskelupaikkakunnalla tai sen läheisyydessä. Esimerkiksi kätilöopiskelijat joutuvat matkustamaan satojakin kilometrejä harjoittelupaikkakunnalle. Sama koskee esimerkiksi muotoilun opiskelijoita, joiden harjoittelupaikat keskittyvät yrityksiin, jotka saattavat olla toisella puolella Suomea. Kun sitten yhdistää joissakin ammattikorkeakouluissa käytössä olevat hyvinkin lyhyet harjoittelujaksot (joitakin viikkoja), huonon opiskelija-asuntotilanteen varsinkin pääkaupunkiseudulla ja pitkän välimatkan opiskelupaikkakunnalta harjoittelupaikkakunnalle, tulos on valmis. Joillakin opiskelijoilla kustannukset ovat nousseet tuhansiin euroihin. Koulutus on kyllä maksutonta, mutta harjoittelukustannukset saattavat nousta kohtuuttomiksi eritoten opiskelijan tulotasoon nähden.

Mitä sitten tulisi tehdä?

Kuten aikaisemmin totesin, harjoittelupaikkojen järjestäminen olisi loppujen lopuksi yksi parhaista keinoista harjoittelun laadun varmistamiseksi. Samaa voi sanoa siitä, että ammattikorkeakoulu pyrkisi varmistamaan harjoittelupaikan soveltuvuuden opiskelijan hankkiessa paikan itse. Molemmat toimenpiteet ovat oikeastaan osa harjoittelun ohjausta, jonka tarkoituksena on varmistaa harjoittelun tavoitteiden toteutuminen. Näiden lisäksi tulisi pyrkiä varmistamaan, että harjoittelupaikalla on ohjaaja opiskelijalle ja että työnantaja tietää harjoittelun tavoitteet. Uskoisin, että näillä yksinkertaisilta kuulostavilta toimenpiteillä pystyttäisiin kohottamaan harjoittelun tasoa.

Toiveajattelua ehkä on se, että kun harjoittelu toteutuisi näiden toimenpiteiden jälkeen jatkuvasti laadukkaana, työnantajat olisivat valmiimpia maksamaan palkkaa harjoittelusta. Opiskelijat kuitenkin näkevät, että työnantajat osoittavat arvostuksensa harjoittelijoita kohtaan maksamalla heille palkkaa.

Ammattikorkeakoulun tulisi ohjauksen parantamisen lisäksi ehkä harkita opintojen (siis myös harjoittelun) sijoittamista kalenterivuoden ajalle niin, että opiskelijalla on mahdollisuus tehdä kesätöitä toimeentulonsa turvaamiseksi. Näin pystyttäisiin myös vähentämään sitä, että opiskelijat pyrkivät harjoittelun tavoitteisiin huonosti vastaaviin harjoittelupaikkoihin vain sen takia, että siellä maksetaan harjoittelusta.

Harjoittelusta opiskelijalle koituvat kustannukset johtavat myös harjoittelun laadusta tinkimiseen. Jos vaihtoehtona on samalla paikkakunnalla tai lähialueella oleva huono harjoittelupaikka ja kaukana sijaitseva hyvä harjoittelupaikka, opiskelija tekee usein valinnan taloudellisilla perusteilla harjoittelun laadun kustannuksella. Harjoittelun kustannukset voivat myös muodostua opintojen etenemisen esteeksi. Ammattikorkeakoulujen tulisikin ehkä pohtia opiskelijan tukemista harjoittelukustannuksissa harjoittelun laadun varmistamiseksi. Samalla vältyttäisiin opintojen viivästymiseltä tai keskeyttämiseltä kustannusten noustessa suuriksi.